

HORVÁTH CSABA

Bűnbesés-történetek

Kondor Vilmos: *A bűntől keletre, Örvényben*,
Kemény Zsófi és Kondor Vilmos: *Értetek tesztem*

csabahorvath0705@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6969-5926

HELIKON

Fall Stories

Vilmos Kondor: *A bűntől keletre (East of Crime)*, *Örvényben (In the Whirlpool)*,
Zsófi Kemény and Vilmos Kondor: *Értetek tesztem (I do it for you)*

Abstract

This essay deals with three contemporary novels by a contemporary Hungarian crime writer, Vilmos Kondor. The three novels focus on crimes which belong to the current Hungarian political situation or the historical past of the postcommunist transition. According to my hypothesis, on the one hand the novels under examination fit into the tradition of hardboiled crime fiction, because they reflect social processes. On the other hand, the points of view presented in the novels show those conventional truths of clichés about Hungarian society that have led to the very politically and morally problematic circumstances in which the crimes in the novels took place.

Keywords: contemporary Hungarian crime novel, Vilmos Kondor, Zsófi Kemény, narratology, society

Helikon 69 (2023) 1
DOI: 10.57226/Hel.2023.1.10

A második világháború után két évvel, 1947-ben a francia olvasó Camus *Pestis*-ét, a német pedig Thomas Mann *Doktor Faustus*-át kapta kézhez, hogy megértse a világháború és az ahhoz vezető korábbi évtized nagyon is reális történetét. Azt a szimbolikus folyamatot, ahogyan az észak-afrikai város többsége lassan elfogadta a fertőző betegséget természetes állapotnak, illetve a zeneelmélet segítségével leírva azt, ahogyan egy új, diszharmonikus világ szabályait magáévá tette a német szellem. Mindkét szöveg regény volt, tehát ahhoz a műfajhoz tartozott, amely „a maga módján és a maga logikájával sorra felfedezte a lét különböző vonatkozásait”.¹ Kundera szerint „valamennyi nagy egzisztenciális témát, amit Heidegger a *Lét és idő*-ben elemez, s amelyekről azt mondja, hogy a korábbi európai filozófia elhanyagolta őket, a regény négy évszázada (a regény európai reinkarnációjának négy százada) feltárta, felmutatta, megvilágította”.²

A világegyetemző igény a műfaj minden változatában jelen lehet, így a krimiben is. Ritz Szilvia szerint a „huszadik század végén és napjainkban írt bűnügyi regényekben a detektívek és velük az olvasó is mind gyakrabban szembesül azzal, hogy a bűn elkövetőit hiába leplezik le, azok nem kapják meg jogos büntetésüket. Ennek gyökere a *hard-boiled* detektívregényben keresendő, amely nem kreál ideális eseteket, ezzel pedig egyértelműen a realizmus talaján marad.”³ Ha a regény filozófiai aspektussal is bíró narrációs eljárás, akkor a krimi a realizmus talaján álló társadalomrajzként is funkcionálhat, amely a múlt mozgásait feledni vágyó társadalmakat a múlt által meghatározott jelennel szembesíti. Jó példa erre, ahogyan a 20. század első harmadában megjelenő *hard-boiled* a társadalmi és személyes múlt keveredésével a balzaci „minden vagyon mögött bűn rejtőzik” gondolatát, az „első egymillió” történetét dolgozza fel. Ehhez a szembesítéshez azonban elengedhetetlen az adott közösség erkölcsi koherenciája, amely képes a bűn definiálására.

A tanulmányban vizsgált krimik – Kondor Vilmos: *A bűntől keletre* (Libri, 2015), *Örvényben* (Libri, 2021), Kemény Zsófi – Kondor Vilmos: *Értetek tesszem* (Libri, 2018) – is messze túlmutatnak a cselekmény fókuszában álló konkrét bűnügy megoldásán, hiszen könyvenként eltérő módon, de a magyar társadalom bűnhöz való viszonyával foglalkoznak. Kondor három krimijében a bűncselekmények igen erős utalások segítségével érintkeznek a valósággal. Ugyanakkor, bár erősen jellemzi őket a múlttal való szembenézés, mintha

¹ Milan KUNDERA, *A regény művészete*, ford. RÉZ Pál (Budapest: Európa Kiadó, 1992), 15.

² Uo., 13.

³ RITZ Szilvia, „Lyukak a falban, lyukak a földben”, in *Meghitt Bábelek*, szerk. HORVÁTH Csaba, 269–314 (Budapest: L’Harmattan Kiadó, 2021), 271.

éppen a magyar közgondolkodás közhelyei miatt nem tudnának eleget tenni a maguk által keltett elvárásoknak.

A magyar társadalom békétlensége, erőszakossága és toleranciahiánya olyan klisé, amely a magyar történelmi múlthoz és a politikai jelenhez való hozzáállást alapjaiban meghatározza. Nem véletlenül jelenik meg Térey János, Egressy Zoltán, Horváth Viktor, Tóth Krisztina és más kortárs szerzők műveiben a törvényes állapot felfüggesztésének vagy egyenesen a polgárháborúnak a lehetősége, mint a kortárs Magyarország politikai-társadalmi összeomlásának képe. Térey így ír *A Legkisebb Jégkorszakban*:

Egy nyomtatott hírlap is előkerült, afféle utolsó fecske.
 „A boltokat szedett-vedett bandák fosztogatják
 A mínusz húsz-huszonöt fok
 Erkölcsöket megbénító cselekvéskényszerében”,
 Fogalmazott Kőnig Attila, jeles humanista író
 („Bénító cselekvéskényszer”: bármit is jelentsen ez).
 A fosztogatásoknak egyelőre nem volt politikai
 Színezete vagy ellenzéki vonatkozása
 (Bár Kőnig megpróbált azt is tulajdonítani nekik).
 Igaz, nem kevés harag volt jelen az utcán,
 És voltak, akik máris éheztek, nem is kevesen.⁴

Tóth Krisztina pedig így *A majom szemében*:

Egyre többen találgatták, mi a kormány célja a szigorú intézkedésekkel. A kormányzó a keddi beszéd óta nem nyilatkozott. Sokan arra tippeltek, hogy a szegénynegyedeket próbálják kiüríteni, mások attól féltek, hogy újabb polgárháború készülődik, és a kormányzó már el is hagyta az országot. A rádióban reggel bemondták, hogy csütörtöktől a lakosság tartós tejet és kenyérfejadagot kap. A katonaság által kihordott egységcsomagok szétszórása a társasházakban a közös képviselők feladata lesz, és a kiosztás csak fedett helyen történhet. A családi házas övezetekben a csomagokat a kerítésen belül helyezik el, a teherautók érkezését sziréna jelzi.⁵

⁴ TÉREY János, *A Legkisebb Jégkorszak* (Budapest: Jelenkor Kiadó, 2015), 428.

⁵ TÓTH Krisztina, *A majom szeme* (Budapest: Magvető Kiadó, 2022), 330–331.

A politikai összeomlás a fenti művekben a közösség éthoszáat metaforizálja. Az irodalmi szövegek nem alternatív történelmi tényeket teremtenek, inkább bizonyos metaforákat reális képpé bontva (küzdelem, szembenállás, háború) visszaadják azok elsődleges jelentését, s így a politikai viszonyokról mondanak véleményt.

A *Bűntől keletre* oldalain lehetőségként felmerülő, az *Értetek teszemben* pedig meg is valósuló politikai, gazdasági rend felfüggesztése a bűnügyi regény műfaji szabályainak eleget téve inkább a mindennapok megszokottságától eltérő háttérként szolgál. A polgárháború nem annyira egy erkölcsileg inkoherens világban élő közösség morális deficitjének a következménye, inkább egy katasztrófafilmekből ismert egzotikus szabályrendszer megjelenése, melyben a hősök többé – kevésbé a hagyományos eljárásrend szerint – igyekeznek végezni rendőri munkájukat.

A múltra a jelen, s így a jövő bizonytalanságra vetül rá, sőt ezek keverednek is egymással. Török Lajos éppen a *Bűntől keletre* kapcsán a *hard-boiled* krimik egyik jól ismert fogásaként említi meg, hogy „a bűnügyi regény kezdeti szereposztása, amely egy közéleti kontextusba ágyazott, politikai motivációkra visszavezetett sztorit előlegező narratívában a bűnös és az áldozat funkcióit kijelöli, a történések előrehaladtával visszajára fordul. Mire kiderül, hogy ki a voltaképpeni gyilkos, személye az áldozat attribútumaival ruházódik fel. Annak a körnek a tagjai pedig, akik a vétséget elszenvetdék, a bűn letéteményeseivé válnak”.⁶ A világnak ez a kiismerhetetlensége azzal jár, hogy a bűn és az erény, a jó és a rossz nem csupán állandóságukat, s így tulajdonképpeni lényegüket veszítik el, hanem ezáltal a világban való erkölcsi tájékozódás lehetősége is kérdésessé válik. A *Bűntől keletre* egyik monológja jól mutatja azt a kettőséget, amely a politikai érdekek és lehetőségek folyamatos változása miatt kikapcsolja az erkölcs állandóságát:

Tudod, elég sok időt eltöltöttem ezeknek a környezetében, és ha valaki tudja, hát én tudom, hogy számukra nincs határa a mocsokságnak, és nincs mélysége az aljasságnak, mégis meglepett, ami történt. – Feren-czy oldalra pillantott, az ötszörös gyilkos nőre, akit erkölcsileg valami nagyon felháborított. – Hogy valaki erre lecsapjon. Megölik a kormányfőt, és ahelyett, hogy a gyilkosát keresnék, a saját céljaikra használják fel a halálát, rákenik az egészet néhány ökörre, akik közül kettő-

⁶ TÖRÖK Lajos, „A bűn szürke mélysége”, *Szépirodalmi Figyelő* 15, 1. sz. (2016): 83–88.

vel végeznek is, aztán hogy szó ne érhesse a ház elejét, elhallgattatják a koalíciós partnert, aki egyszer az életben tisztességes akar lenni...⁷

Mintha a látszólagos rend és minimális civilizáltság megváltoztatásához hatalmas traumának kellene történnie, pedig ennél nagyobb baromságot nem lehetne magunkba szívni napi szinten. Ez itt, ez a lero-hadt, bűdös átjáró, amiből szinte látni lehetett a kitekergőző bűzt, ez itt a borotva éle. Nem kell ide piros gomb. Állati hang mordult fel a Szi-nyei Merse utca irányából.⁸

A 2021-ben írt *Örvényben* a cselekmény jelenéhez képest harminc évvel korábbi, tehát pont a rendszerváltás idején elkövetett szerelmi gyilkosság köré rendeződik, méghozzá a skandináv krimikből ismert, teológiai szinten is értelmezendő gonosz jelenlétét is beemelve az értelmezés terébe. Jóllehet a gyilkos életfogytiglani büntetését tölti, a harminc évvel korábbi események a ma bűnügyeit is meghatározzák, ráadásul a rendszerváltás korszaka meghatározó a szöveg szempontjából.

A skandináv bűncselekmények komorságát a jogi kategóriákon túl a megválni nem lehetetlen bűn magányos létállapota adja. A test megkínzása és a lélek felőrlésének a könyvekben oly gyakori – és egyre inkább klisévé üresedett – motívuma a bocsánat hiányát és az elkárkozás sötétségét is felidézi. Az *Örvényben*-ben azonban a bűn állandósága helyett a korrajz lesz a fontos, a környezet, amiben a bűn megjelenik. Sőt, éppen ez a regény lényege. Farkas Anita szerint „a könyv igazi gyöngyszemei természetesen a retró részek, annak a korszaknak a felvillantása, amelyre a mából a régóta vágyott rendszer-változás és az oroszok kivonulása okán vegytiszta eufóriaként emlékszünk, a valóságban azonban egy jókora adag bizonytalanságérzet is kísérté az ismeretlen és kiszámíthatatlan jövő miatt. [...] Ehhez járulnak a biztos kézzel, egy-két vonással nagyon jellemzően megjelenített mellékszereplők, akiknek – harminc évvel ezelőtti vagy mostani – gyarlóságaiban, kisszerűségeiben bárki magára ismerhet.”⁹

Bár megjelenik az a vélemény is, miszerint Kondor Vilmos könyveiben „egy másik 2015 és egy másik valóság jelenik meg, [...] amely meglehetősen

⁷ KONDOR Vilmos, *A bűntől keletre* (Budapest: Libri Kiadó, 2015), 509.

⁸ KEMÉNY Zsófi és KONDOR Vilmos, *Értetek teszem* (Budapest: Libri Kiadó, 2018), 333.

⁹ FARKAS Anita, „Hazugságok máglyája – Kondor Vilmos új kötetéről” *Magyar Krónika*, hozzáférés: 2023.04.19, <https://kronika.hu/cikk/hazugsagok-maglyaja-kondor-vilmos-uj-koteterol/>.

emlékeztet a miénkre”,¹⁰ szerintem éppen ez az „emlékeztetés” a baj. Az a megoldás, amely egy korszak megítélése kapcsán a leginkább bevett gondolati kliséket igazolja, s így nem láttat semmit új nézőpontból, hanem éppen hogy elfogadja a közvélekedést. S bár a populáris műfajok alapvetően megerősítik, nem pedig felforgatják a befogadó világképét, hiszen az olvasó a saját igazságait keresik a szövegben, a Kondor-regények befogadási módja azért felemás, mert miközben látszólag reflektál a rendszerváltás világára, valójában csupán a közhelyeit erősíti fel. Ez a jelenség a görög színház befogadására emlékeztet, hiszen a jól ismert cselekmények mellett a néző az erkölcsi világrend megerősítését is elvárta. Kondornál a közvélekedést képviselő rezonőr az „utca emberének” definiálhatatlan, gyorsan változó igazságát hordozza, amelynek egyetlen karaktere az, hogy eltér a hivatalos verziótól:

– Az a kurva nagy baj magával is, tizedes, hogy azt hiszi, érdemek szerint osztogatják azt, ami jár. Nincsenek érdemek, eredmények vannak, vagy nincsenek, járni meg az jár, amit azért cserébe adnak. [...] Nekem több jár az élettől, az államtól, a várostól, a feleségemtől. Ki mondja meg, hogy mi és mennyi? Maga, én? Az állam? Az élet?¹¹

Sőt, a megszólaló a politikai szint fölé is emeli magát.

– Nézz csak körül – mutatott a gangra, de Gabriella tudta, hogy annál jóval messzebbre hatol a tekintete –, nézd meg azokat, akik ide juttatták az országot, szerinted van annyi eszük, hogy összeesküdjenek? Vagy ha összeesküsznek is, akkor képesek titokban tartani? Vagy ha titokban tudják tartani, akkor végre is tudják hajtani? *Ezek?* – ingatta a fejét. – Ezek arra nem képesek, hogy azt észben tartsák, mikor kinek és mit hazudtak. Aki összeesküvést kiált, olyat néz ki ezekből az emberekből, amire egyszerűen képtelenek, mert híján vannak a szükséges értelmi képességeknek.¹²

Ez a hozzáállás dramaturgiailag azért problematikus, mert nem lehet megérteni, ha Ferenczy valóban ennyivel okosabb a politikusoknál, akkor a politikai szál miért nem kapcsolható ki hamarabb. A regények bölcselkedő hajlama a

¹⁰ FARKAS, „Hazugságok...”; BARANYI Katalin, „Kondor Vilmos: A bűntől Keletre”, *ekultura.hu*, hozzáférés: 2023.04.14, <http://ekultura.hu/2015/11/17/kondor-vilmos-a-buntol-keletre>.

¹¹ KONDOR Vilmos, *Örvényben* (Budapest: Libri Kiadó, 2021), 296.

¹² KONDOR, *A bűntől keletre*, 254–255.

felfordulást alapvetően a megzavart nyugalom perspektívájából, a történelem pótcselekvéseként értelmezi. Álljon itt a polgárháború leírása az egyik oldalon az *Értetek teszem*ből:

félig-meddig sértett, de a leginkább csak unalom- és nihilizésből mindent felforgató, lövöldöző hülyegyerekek gyülekezete. Mintha azért robbantották volna ki ezt a forradalmat, mert valami jelentőset akartak megélni, amit majd elmesélhetnek a gyerekeiknek, valamit, amire felfűzhetik emlékezetüket, valamit, amihez mindent viszonyíthatnak, mint szülei a rendszerváltáshoz, mint nagyszülei '56-hoz, mint dédszülei a második világháborúhoz.¹³

vagy:

amint elég sokan vannak a kórusban, csatlakoznak azok is, akik nem-hogy a dalt leszarják, de még kottát sem tudnak olvasni, csak artikulálatlanul üvölteni. Ez az üvöltés, ez az írástudatlan, kéjes üvöltés töltötte be Pest utcáit, és Ferenczy pontosan tudta, hogy a rendőrség drónja mellett van még pár a levegőben, ami a képsorokat élőben közvetíti a világ felé.¹⁴

A polgárháború idegen test a regény szövegében, amely mellé érzelmileg nem állnak oda igazán a szereplők, de nincsenek ellene sem. A történelem az állami hivatalnoknak számító rendőrtiszteken kívül zajlik, az erőszakszervezethez tartozó nyomozóknak az eseményekről való véleménye, sőt az abban való részvétele is az esetlegességen alapul. Igazából ugyanúgy viselkednek, mint Kemény Zsófi regényének, a *Rabok tovább*nak a főszereplői, akiket az események sodrása tesz forradalmárrá: „Ahogy kiértünk a füstzónából és kitisztult a kép, megdermedtem; a földön jobbra-balra sebesültek hevertek, megvertek, megtaposottak, talán meglőtték. Lehet, hogy csak ekkor fogtam föl, hogy ez már tényleg nem a flashmob része.(...) Valaki azt ordította, hogy húzzunk innen. Ahogy futottunk, egyre világosabbá vált, hogy én ordibálok.”¹⁵ Kondor Vilmos és Kemény Zsófi regényében ezt olvashatjuk: „tökéletesen el tudta képzelni őt is a lecsóért álló sorban. Mintha nem is Lengyel választotta volna az oldalt, ahol állt, hanem az oldal választotta őt – de ugyanúgy állhatott

¹³ KEMÉNY és KONDOR, *Értetek teszem*, 278.

¹⁴ Uo., 378–379.

¹⁵ KEMÉNY Zsófi, *Rabok tovább* (Budapest: Jelenkor Kiadó, 2017), 89–90.

volna a másik oldalon is.”¹⁶ Mintha az *Értetek teszemben* a nyomozás folyamata még attól a társadalmi – politikai háttértől is függetlenné válna, ami a krimi kontextusát létrehozta. S mintha ennek a kimaradásnak az esetében másról lenne szó, mint amiről Papp András és Térey János a drámájának¹⁷ prologójában olvashatunk:

Akit vezére jobbra, balra állít,
Helyére fagyva nem lehet szabad;
Rögeszme foglya, tölti dögrovásig
A büntetését kint és bent a rab;
Megnyitnám élete kazamatáit,
Ha elhinném, hogy kívül tágasabb.¹⁸

Míg a *Kazamaták*ban a forradalom-paradigma büchneri visszavonását, addig a Kemény-Kondor párosnál inkább az el nem köteleződés vágyát láthatjuk. A hőseit a polgárháború szélén álló világ ugyanúgy nem érinti meg, ahogyan valószínűleg a hétköznapokban is a közöny jellemezheti őket. A kimaradás vágya azonban azért is paradox, mert a Kondor-szövegek a felemás rendszerváltás meg nem fizetett árát, az elszalasztott történelmi katarzist folyamatosan számon kéri. Az *Örvényben* idézi Antall József „tetszetek volna forradalmat csinálni”¹⁹ mondatát, a *Bűntől keletre* pedig a cselekmény szintjén is egy közvetlenül a rendszerváltozás után történt szexuális abúzusra és annak eltusolására épül. Mintha az 1990-ben elmaradt katarzisz a freudi regresszióhoz hasonlóan működne, ahogyan a különböző, az egyének által elszenvedett erőszakos bűncselekmények a rendszerváltás kihagyott társadalmi lehetőségehez kanyarodnának vissza. Megoldásuk pedig azért marad problematikus, mert a freudi regresszió mintájára a szövegek cselekményében akár az időbeliség, akár a motívum szintjén úgy tér vissza a politikai átmenet, ahogyan az emberi psziché sem képes a meg nem oldott problémán túllendülni.

Ám Kondornál nem a megfelelő bűnügy köré épül a krimi struktúrája. Regényei látszólag összeérnek a magyar valósággal, de valójában ez nem több a Barthes-féle valóságéffektusnál. Bár a regényekben látszólag fontos szerepe van a kortárs magyar társadalomnak, a politikai gyilkosság nem jellemző, és a

¹⁶ KEMÉNY ÉS KONDOR, *Értetek teszem*, 267.

¹⁷ PAPP ANDRÁS ÉS TÉREY JÁNOS, „Kazamaták”, *Holmi* 18, 3. sz. (2006): 292–384.

¹⁸ PAPP ÉS TÉREY, *Kazamaták*, 293.

¹⁹ KONDOR, *Örvényben*, 209.

folyamatos tüntetésekből adódó polgárháborús állapot sem gyakoribb, mint máshol.

Érdemes a kulturális azonosság vagy a politikai párhuzamok miatt kitekinteni más közép-európai országok krimiirrodalmára. Az osztrák Wolf Haas a *Silentiumot* egy egyházi iskolai szexuális abúzus köré építi, ám a regény világának feltételezett érvényességét nem emeli az országos viszonyok szintjére – ugyanakkor éppen így teszi meg egy nagyobb közösség erkölcsi állapotának szimbólumává. A lengyel Piotr Wieres *Kedden ölték meg* című regénye – ahogyan egyébként több orosz regény is –, a rendszerváltások felemáságát konkrét bűnesetekkel érzékeltetik, amelyek érintik ugyan, de nem teljesen fedik le a politikát. A *Bűntől keletre* esetében a kisvárosi abúzus tipikus magyar bűncselekmény lehetne, de a szövegnek emelnie kell a tétet egy magasabb szintű bűncselekménnyel is; véleményem szerint azért, mert a kisvárosi abúzus és az azt megtorló bosszú kapcsán is kérdéses lenne a nemi erőszak, a gyilkosság, hatalommal való visszaélés bűnét megítélő közmegegyezés.

Míg a skandináv krimikben az időtől független, vallási–teológiai értelemben is értelmezendő gonosz a lényeges. Heller Ágnes szerint az „eredendő bűn érzéki természetünkben lakozik, büntetése a bűntudat és a szorongás. Ezt a bűnt sem a törvény, sem a társadalom nem szankcionálja.”²⁰

Az *Örvényben*-ben azonban a démon a magyar félmúlttal összefüggésben jelenik meg, s az eredendő bűn helyett inkább a könnyebb élet csábításának a története lesz. A harminc éve elkövetett gyilkosság egy szerelmi háromszögön keresztül a rendszerváltás illúzióit mutatja fel:

Én azt hittem, hogy veled... – kezdte, aztán megrázta a fejét. – És nem tudom, miért, de ha Tamás a közelemben van, lúdbőrös a karom. [...] azt hittem, azt reméltem, hogy majd tőled is lúdbőrös lesz a karom – állt fel a lány. – És én akartam is. – Az vonz benne, hogy nem egy jól fésült alak? – kérdezte Ferenczy, ahogy remegő kézzel odatartotta a Helikonhoz a gyufa lángját. – Hogy simlis? Hogy nagy a pofája? Hogy... – Nem tudom! – kiáltotta Judit.²¹

²⁰ HELLER Ágnes, „Bűn szankciók nélkül”, in *Lábjegyzetek Platonból 2–3: A bűn*, szerk. DÉKÁNY András és LACZKÓ Sándor, 9–18 (Szeged: Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány, Librarius 2004), 12.

²¹ KONDOR, *Örvényben*, 135–136.

Kierkegaard így definiálja a démonit:

nem-szabadság, mely önmagába szeretne zárkózni. [...] A démoni nem valamivel együtt zárkózik önmagába, hanem önmagát zárja be, s az itt-létben az a mélyértelmű, hogy a nem-szabadság éppen önmagát teszi fogollyá. A szabadság mindig »kommunikáló« (sőt az sem árt, ha a szó vallási jelentését vesszük figyelembe), a nem-szabadság azonban egyre zárkózottabb lesz, és semmiféle kommunikációt nem óhajt.²²

A Kondor-regényekben nem érezni a „nem-szabadságot”, a zárkózottságot és a kommunikáció hiányát. Pogrányi Péter szerint „bizonyos stilisztikai hanyagságok, apró, zavaró megbicsaklások megjelennek benne, ugyanúgy, mint a korábbi kötetekben, csak hogy itt a jelenben zajló cselekmény valamiképp kevésbé tereli el erről a figyelmet. Mintha ugyanazt a distanciát akarná a szerző megtartani, mint történelmi krimijeit esetében, de közben a jelenkori társadalmi problémákról és közéleti-politikai témákról is szeretne beszélni: úgy tűnik, mindehhez egyszerűen nem elég az általa létrehozott elbeszélői nyelv teherbírása.”²³

A wittgensteini „nyelvet teremteni annyi, mint világot teremteni” igazsága Tar Sándor vagy Wolf Haas esetében belátható. A *Szürke galamb* vagy a Brenner-történetek nyelve megteremti azt a világot, amelyben a cselekmény hiteles lehet.²⁴ A Kondor-regényekben azonban az ismert stílus olyan nyelvet hoz létre, amely sem újnak, sem hitelesnek nem bizonyul, s a nyelv újíító kalandja helyett a kaland készen kapott nyelvét olvashatjuk. Olyan hasonlatokat, amelyeknek nem ér össze a két oldala: „és miért ilyen nyugodtak az emberek, csak a sejtés emelte fel benne fejét lassan, akár egy éhes anakonda.”²⁵

²² Søren Aybee KIERKEGAARD, *A jótól való szorongás*, in Søren Aybee KIERKEGAARD, *Írásai*, 349–350 (Budapest: Gondolat Kiadó, 1969), 349.

²³ POGRÁNYI Péter, „Izgalmak nélkül”, *Revizor*, hozzáférés: 2023.04.14, <https://revizoronline.com/hu/cikk/5974/kondor-vilmos-a-buntol-keletre>.

²⁴ Lásd például: „A keddi nap nem jó semmire, mint maga az élet, álmos és unalmas, az emberek még alig élnek, alig ölnek. [...] És a szerencsétlenek télen még menekülni sem tudnak a meleg otthon telekézimunkázott, kiporszívózott kelepccéből, térre, parkba, mint nyáron, egyenesen a kocsmába menni pedig túl látványos, de nincs honnan telefonálni a kurvádnak, hapsidnak, mert azért otthonról mégse.” TAR Sándor, *A szürke galamb* (Budapest: Magvető, 1996), 47–48. Vagy: „Hát most már megint mi történt. És pont a Marianumban, ahol azt hihetné az ember, hogy az egyik oldalon bemegegy a derék tízéves paraszt-suttyó és nyolc évvel később egy félkész lelkész jön ki a másik oldalon.” WOLF HAAS, *Silentium*, ford. BÁN Zoltán András (Budapest: Scolar Kiadó, 2011), 5.

²⁵ KEMÉNY és KONDOR, *Értetek teszem*, 267.

A könyvben több részlet is összeköti a szerelmi szálát a magyar rendszer-váltás felemásával:

- A németek?
- Azok széjjelverték a falat, bíróság elé állították Honeckert, de még az öreganyjuk valagát is.
- És a lengyelek? Azok?
- A Wałęsa addig sztrájkolt, amíg a Jaruzelski kénytelen volt levenni a szemüvegét.
- Az is valami – ismerte el Ferenczy.
- És mi?
- Na?
- Eltemettünk öt embert. Még egyszer. Harminc év után még egyszer. Slussz. Aztán hülyére mutyiztuk magunkat.²⁶

Ha elfogadjuk Deleuze igazságát, miszerint „a krimi hűségesen reprodukálja a görög tragédiát”,²⁷ akkor a tragikus léthelyzet a Kondor-krimik esetében az elkövetők vagy a mellékszereplők kapcsán értelmezhető. Jól mutatja ezt a testvére miatt bosszút álló kormányzóvivő monológja *A bűntől keletre* esetében: „Mert nem akartam azt tenni, amit azok. Megúszni. Nem akartam megúszni. Azt akartam, azt akarom, hogy következménye legyen annak, amit tettem. És nem csak a magam számára.”²⁸ És a meg nem torolt, sőt a jog és a kisváros közönsége által is eltusolt bűncselekmény miatti bosszú nem pusztán az erkölcs és a jog különbségére, de egyben a közösség erkölcsi deficitjére is rávilágít:

Az egyetemen azt tanították nekünk, hogy *Ius est ars boni et aequi*, azaz a jog a jó és a méltányosság művészete. A valóság azonban szembe-köpte ezeket az elveket, szembe-köpött minket. A törvényeket a hatalom szolgálatába állították, és ha nekem bírónaként a hatalom érdekében hozott törvényeket kell betartatnom, akkor én magam is a hatalom szolgájává leszek, aki minden ítéletével csak egyre jobban bebetonozza az igazságtalanság és a ravasz elnyomás fondorlatos uralmát. Ennyi volt, befejeztem, és közben tisztában vagyok azzal, hogy a saját síromat ásom. Ahová most megyek, onnan nincs visszaút.²⁹

²⁶ KONDOR, *Örvényben*, 208–209.

²⁷ Gilles DELEUZE, *The Philosophy of Crime Novels*, in *Desert Islands and Other Texts 1953–1974* (Paris–Los Angeles–New York: Semiotext, 2004), 81–85.

²⁸ KONDOR, *A bűntől keletre*, 510.

²⁹ KEMÉNY és KONDOR, *Értetek teszem*, 482.

A vizsgált Kondor-regényekben a társadalomrajz és a bűnfogalom konszenzushiánya köré épülő bűncselekmény azért lesz igazán fontos, mert az egyéni életek és a társadalom szintjén egyaránt a be nem teljesített rendszerváltás felemás és ambivalens *hamartia*-jellegének, a vágyott, de elvétett célnak a párhuzamává válik. Ezt azonban nem a főszereplők szemszögéből láttatja elsősorban, így ez a nézőpont sem tragikussá, sem meghatározóvá nem válhat. A Kondor-krimik cselekménye, szereplői, struktúrája inkább olyan világgá épülnek össze, amelyet a görög dráma kórusának a helyzetéből láthatunk. Annak a görög kórusnak a helyzetéből, amely paradox módon egyszerre képviseli és kéri számon a közösség erkölcsi elvárásait és etikai deficitjét, és leghíresebb szövegeiben a közhely súlytalanságát és az igazság súlyát egyesíti: „Bölcs belátás többet ér / Minden más adománynál. /Az isteneket tisztelni kell, / Góggel teli ajkon a nagy szavak / Nagy romlásra vezetnek / – S józanná nem tesz, csak a vénség.”³⁰

A kiüresedett klisék igazságaiban az éppen aktuális győzteshez húzás politikai állhatatlansága is benne van, s ezzel éppen démoszt képviselő kórus szólama helyezi egyre távolabb a tragikus világlátás lehetőségét és a görög polisz eszményeit.

HELIKON

³⁰ SOPHOKLÉS, „Antigoné”, in SOPHOKLÉS, *Drámái*, ford. TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre (Budapest: Magyar Helikon, 1960), 116.